

**Gemeente
Amsterdam**

Archeologisch bureauonderzoek

Bestemmingsplangebied Kolenkitbuurt en Laan van
Spartaan

BO 17-072 Amsterdam 2017
Monumenten en Archeologie

Inhoud

Inhoud	3
Samenvatting.....	4
Inleiding	5
1 Basisgegevens	6
2 Wet- en regelgeving	7
2.1 Algemeen.....	7
2.2 Rijk.....	7
2.3 Provincie Noord-Holland	7
2.4 Gemeente Amsterdam.....	8
2.5 Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie	8
3 Historisch-topografische en archeologische inventarisatie	10
3.1 Geomorfologie en bodem algemeen	10
3.2 Historie algemeen	10
3.3 Historisch-topografische inventarisatie	11
3.3.1 Ontwikkeling van het veenlandschap	11
3.3.2 Waterhuishouding.....	12
3.3.3 Buitengebied.....	13
3.3.4 Verstedelijking	14
3.4 Archeologische inventarisatie van het plangebied	16
3.4.1 Archeologische Monumentenkaart	16
3.4.2 Vindplaatsen	17
3.4.3 Bodemopbouw.....	18
3.5 Conclusie: verwachtingsmodel	19
4 Archeologische verwachtingskaart	20
5 Archeologische beleidskaart.....	22
6 Conclusie	24
7 Bronnen.....	25
Appendix I: beleidsvarianten en stroomschema	26

Samenvatting

Monumenten en Archeologie heeft in opdracht van Stadsdeel West een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor bestemmingsplangebied Kolenkitbuurt en Laan van Spartaan. Dit onderzoek is bedoeld om een beeld te krijgen van de ondergrondse cultuurhistorische waarden die in deze gebieden aanwezig kunnen zijn. Een dergelijk bureauonderzoek past binnen de verplichting van gemeenten om conform de Monumentenwet beleid te ontwikkelen ten aanzien van het behoud cq documentatie van die overblijfselen bij bouw- en aanlegwerkzaamheden.

Het bureauonderzoek gaat uit van een beknopt overzicht van de historisch-topografische ontwikkeling van het plangebied. Het historisch overzicht wordt aangevuld met archeologische informatie afkomstig van vindplaatsen in de omgeving van het plangebied. De historische en archeologische informatie over de ruimtelijke topografische ontwikkelingen is omgezet naar een beeld van archeologische verwachtingen.

Op de archeologische verwachtingskaart (p. 20) worden zes zones onderscheiden. Aan de hand hiervan is een archeologische beleidskaart opgesteld, waarin de beleidsregels en maatregelen voor de vereiste archeologische monumentenzorg zijn vastgelegd. De beleidskaart telt drie zones (p. 22). Hiervoor is gespecificeerd in welke gevallen archeologisch vervolgonderzoek nodig is bij planontwikkeling.

Voor het gehele plangebied geldt de wettelijke meldingsplicht. Dit houdt dat ook wanneer geen archeologisch onderzoek is vereist, en toch bodemvondsten worden gedaan waarvan redelijkerwijs kan worden vermoed dat deze van archeologische waarde zijn, dit wordt gemeld bij Monumenten en Archeologie. In overleg met de ontwikkelaar worden vervolgens maatregelen getroffen worden tot documentatie en berging van de vondsten.

Inleiding

Monumenten en Archeologie heeft in opdracht van Stadsdeel West een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor bestemmingsplangebied Kolenkitbuurt en Laan van Spartaan. Dit gebied wordt ruwweg begrensd door de Ring A10, Haarlemmerweg, Einsteinweg en Jan van Galenstraat. Het bureauonderzoek geeft een overzicht van bekende of verwachte archeologische waarden binnen het plangebied. Hierbij is gebruik gemaakt van historisch kaartmateriaal, relevante publicaties en archiefbronnen in samenhang met archeologische informatie over al bekende vindplaatsen in het plangebied en omgeving. Deze informatie is samengevat in een archeologisch verwachtingsmodel op basis waarvan de beleidsregels voor erfgoedzorg worden vastgelegd ten behoeve van het bestemmingsplan.

In het bureauonderzoek komen het nationale, provinciale en gemeentelijke archeologiebeleid (hoofdstuk 2) en een landschappelijke, historische en archeologische analyse van het plangebied (hoofdstuk 3) aan de orde. Hieruit volgt een archeologische verwachtingskaart (hoofdstuk 4), gekoppeld aan een beleidskaart (hoofdstuk 5) die inzichtelijk maakt in welke gevallen archeologische maatregelen binnen (toekomstige) planontwikkeling vereist zijn.

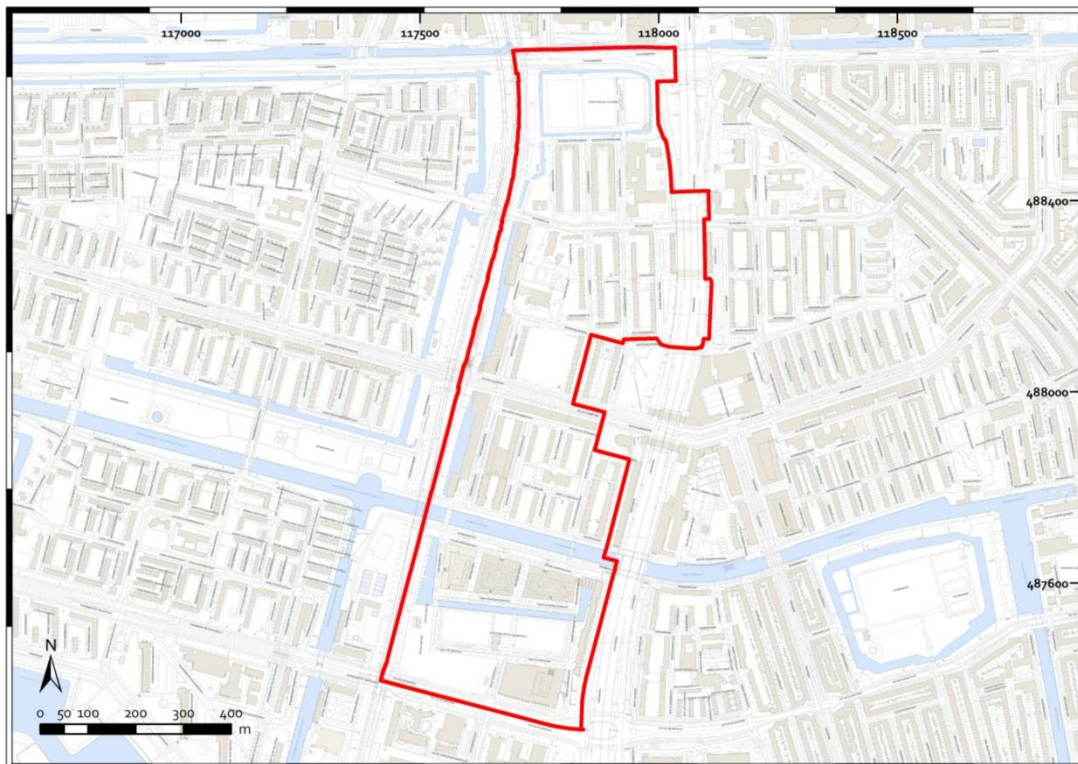
1 Basisgegevens

Opdrachtgever

Opdrachtgever	Ruimte en Duurzaamheid
Contactpersoon	R. van den Bosch
Adres	Weesperplein 8
Postcode / plaats	1018 XA Amsterdam

Plangebied

Provincie	Noord-Holland
Plaats	Amsterdam
Stadsdeel	Centrum
ARCHIS onderzoeksnummer	4549490100
Centrum coördinaat	117769,143 488004,763

1 Het onderzoeksgebied (rood omlijnd) op de Grootchalige Basiskaart Amsterdam

2 Wet- en regelgeving

2.1 Algemeen

Het archeologisch erfgoed bestaat uit structuren, grondsporen en voorwerpen die in de bodem bewaard zijn gebleven. Deze materiële overblijfselen vormen een onderdeel van onze leefomgeving. Het beleid voor het archeologisch erfgoed heeft dan ook veel raakvlak met dat van de ruimtelijke ordening. Voor een optimale integratie van archeologie in de ruimtelijke ordening heeft het rijk onder andere de Monumentenwet 1988 en de Wet ruimtelijke ordening aangepast, en de Erfgoedwet geïntroduceerd. De Monumentenwet is per 1 juli 2016 vervallen, maar het deel dat betrekking heeft op de fysieke leefomgeving blijft via het Overgangsrecht in de Erfgoedwet van toepassing.¹

2.2 Rijk

In 1992 hebben de Europese ministers van Cultuur het Verdrag van Valletta opgesteld (ook bekend als het Verdrag van Malta). Deze culturele overeenkomst had tot doel om meer bewustzijn van het Europese erfgoed te creëren en in het bijzonder het Europese archeologische erfgoed voor toekomstige generaties beter in stand te houden.

In Nederland wordt aan dit uitgangspunt invulling gegeven door behoud van archeologisch erfgoed in de bodem (*in situ*) tijdens de planontwikkeling mee te wegen. Als behoud in de bodem (bijvoorbeeld door middel van technische maatregelen of planaanpassing) geen optie is, dan worden archeologische resten opgegraven (behoud *ex situ*). De initiatiefnemer van een ruimtelijk plan dat bodemverstoring tot gevolg heeft, is verantwoordelijk voor de planologische en de financiële inpassing van het archeologisch onderzoek.

In de Monumentenwet is een bepaling opgenomen dat in elk bestemmingsplan rekening moet worden gehouden met de in de grond aanwezige, dan wel te verwachten archeologische waarden.² De Erfgoedwet bevat een verplichting om toevalsvondsten te melden (de zogenaamde meldingsplicht).³

2.3 Provincie Noord-Holland

Als toetsingskader voor bestemmingsplannen en omgevingsvergunningen gebruikt de provincie Noord-Holland de structuurvisie, de leidraad Landschap en Cultuurhistorie en de Informatiekaart Landschap en Cultuurhistorie (ILC).⁴ Op grond van de Wro dienen gemeenten bij de vaststelling van bestemmingsplannen, projectbesluiten en beheersverordeningen de Provinciale Ruimtelijke

¹ Hoofdstuk 9 Erfgoedwet 2016.

² Artikel 9.1 Erfgoedwet (overgangsrecht); Artikel 38a lid 1 van de gewijzigde Monumentenwet schrijft hierover dat *De gemeenteraad bij vaststelling van een bestemmingsplan als bedoeld in artikel 3.1 van de nieuwe Wet ruimtelijke ordening en bij de bestemming van de in het plan begrepen grond, rekening houdt met de in de grond aanwezige dan wel te verwachten monumenten. Met 'monument' wordt hier een (onbeschermde) archeologisch monument bedoeld, ofwel alle terreinen welke van algemeen belang zijn wegens hun schoonheid, hun betekenis voor de wetenschap of hun cultuurhistorische waarde* (art. 1 Monumentenwet).

³ Artikel 5.10, tweede lid, Erfgoedwet 2016.

⁴ Provincie Noord-Holland, 2010.

Verordening Structuurvisie in acht te nemen. Op de ILC zijn o.a. archeologisch verwachtingsvolle gebieden opgenomen. Naast de ILC beheert de provincie de Archeologische Monumentenkaart (AMK) van het rijk. Op de AMK staan de beschermde archeologische monumenten, de terreinen van zeer hoge en hoge archeologische waarde en de gebieden met een archeologische betekenis. De waardestellingen van de ILC en AMK zijn bedoeld als algemene indicaties die per specifiek plangebied nadere invulling en precisering nodig hebben.

2.4 Gemeente Amsterdam

De gemeente Amsterdam vindt het belangrijk dat archeologie vroegtijdig in ruimtelijke ordeningsprocessen wordt geïntegreerd.⁵ Hiermee worden twee doelen gediend. Ten eerste een efficiënte voortgang en kostenbeheersing van bouwprocessen. En ten tweede een kwalitatief goed en stadsbreed uniform beheer van het archeologische erfgoed.

Op basis van de resultaten uit het archeologisch bureauonderzoek wordt bepaald of in het bestemmingsplan regels met betrekking tot archeologie moeten worden opgenomen. De Monumentenwet biedt een tweetal mogelijkheden (artikelen 39-40) die Monumenten en Archeologie heeft uitgewerkt in de modelregels archeologie.

De bescherming van (verwachte) archeologische waarden in een bestemmingsplan wordt geregeld met een omgevingsgunning als bedoeld in artikel 2.1 lid 1 van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht. Aan een omgevingsvergunning zijn bouwregels verbonden: die bepalen dat in het belang van de archeologische monumentenzorg de aanvrager van een omgevingsvergunning een archeologisch rapport met selectiebesluit dient te overleggen. Daarnaast kan in het bestemmingsplan worden opgenomen dat een omgevingsvergunning moet worden aangevraagd voor het uitvoeren van aanlegwerkzaamheden.

Aan een omgevingsvergunning kunnen voorschriften worden verbonden. Dit houdt in dat aan de vergunning de verplichting wordt gekoppeld om technische maatregelen tot behoud te treffen, om de archeologische resten op te graven of om de werkzaamheden te laten begeleiden door een archeoloog.

De bouwregels en de omgevingsvergunning voor aanlegwerkzaamheden bevatten daarnaast uitzonderingen die duidelijk maken in welke gevallen archeologisch onderzoek niet nodig is. In Amsterdam gelden elf beleidsvarianten, zoals de uitzondering van archeologisch onderzoek bij bodemingrepen kleiner dan 10.000 m² of ondieper dan de 19de- of 20ste-eeuwse ophogingen (Appendix: Beleidsvarianten). In de praktijk komen per plangebied meestal twee tot zes varianten voor.

2.5 Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie

De uitvoering van archeologisch onderzoek is gebonden aan de Beoordelingsrichtlijn Archeologie (BRL SIKB 4000) en daarmee samenhangend de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA). De KNA gaat uit van een gefaseerde aanpak. Er wordt onder meer onderscheid gemaakt tussen Bureauonderzoek, een Inventariserend Veldonderzoek, en het doen van Opgravingen (Appendix: stroomschema).

⁵ Monumenten en Archeologie, 2016.

Het inventariserend veldonderzoek is bedoeld om de resultaten van het bureauonderzoek te toetsen. Het geeft inzicht in de aanwezigheid en toestand van de archeologische overblijfselen in de bodem. Een opgraving wordt uitgevoerd wanneer er sprake is van een vindplaats met waardevolle archeologische resten. Archeologisch veldonderzoek wordt, afhankelijk van de bodemingreep en de verwachting, voorafgaand aan of tijdens de civieltechnische werkzaamheden (variant archeologische begeleiding) uitgevoerd. Elke onderzoeksfase wordt afgesloten met een selectiebesluit. Hierin wordt vastgesteld welke delen van een plangebied in aanmerking komen voor verder archeologisch onderzoek of voor bescherming en welke delen van het plangebied worden vrijgegeven.

Voor archeologisch veldonderzoek is een Programma van Eisen (PvE) vereist. Hierin zijn de kwalitatieve randvoorwaarden en onderzoeksvragen voor het werk vastgelegd. Het vormt de basis voor verdere planning en kostenraming. Het laten opstellen ervan behoort tot de verantwoordelijkheid van de initiatiefnemer van het bouwplan.

3 Historisch-topografische en archeologische inventarisatie

3.1 Geomorfologie en bodem algemeen

Het huidige natuurlijke landschap in en om Amsterdam is in grote mate bepaald door de landschapsvorming in het Holocene. Dat is de geologische periode na de laatste IJstijd (vanaf ca. 10.000 v.Chr.). Er heerste toen een gematigd klimaat waarin in enkele duizenden jaren grote pakketten veen groeiden in de kuststreek. Dit Hollandveen bevindt zich in de huidige ondergrond op gemiddeld 2 à 3 m - NAP.

Het natuurlijke landschap werd vanwege grootschalige veenontginningen vanaf de 12de eeuw omgevormd tot een veenweidegebied. Aan de noordzijde van het IJ, in Waterland, begon deze ontwikkeling al in de 10de eeuw. Aangezien de waterhuishouding een cruciale rol speelde bij de veenontginningen, begon tegelijkertijd de aanleg van het stelsel van (zee)dijken ter bescherming van het nieuwe bouw- en akkerland. Later, in de 17de en 18de eeuw, volgden de droogmakerijen waarbij grote watergebieden in Noord-Holland werden ingepolderd.

3.2 Historie algemeen

De vroegste sporen van menselijke bewoning of activiteiten binnen het gemeentelijk gebied van Amsterdam gaan dankzij recente vondsten in de Noord/Zuidlijn bouwputten op het Damrak en Rokin terug tot het late Neolithicum (ca. 2400 v. Chr.). Ook rond de stad, op vooral de hoger gelegen strandwallen, zijn dergelijke oude vindplaatsen. De oudste stedelijke bewoningssporen, voor zover nu archeologisch bekend, beginnen in de 12de eeuw en zijn teruggevonden aan de Nieuwendijk / Kalverstraat en de Warmoesstraat/Nes. Met de aanleg van de (Nieuwezijds en Oudezijds) burgwallen in de 14de eeuw startte het proces van stadsvorming. De laatmiddeleeuwse stad was omsloten door de huidige Singel aan de westkant en de Geldersekaai en Kloveniersburgwal aan de oostkant. In de periode 1585-1663 groeide de stad explosief door vier stadsuitbreidingen. Ten tijde van de Eerste Uitleg (1585-1586) verplaatste de stadsrand zich naar de huidige Herengracht en de Oudeschans. Bij de Tweede Uitleg (1592-1596) kwamen er vier nieuwe woon- en werkeilanden (Marken, Uilenburg, Rapenburg en Vlooienburg) aan de oostkant van de stad. In 1613 ontstond met de Derde Uitleg aan de westzijde van de stad de woon- en werkbuurt de Jordaan en het eerste deel van de grachtengordel tot aan de Leidsegracht. Met de Vierde Uitleg van 1663 werd in de Gouden Eeuw het halfcirkelvormige stadsplan van Amsterdam voltooid. Het oostelijk deel van de grachtengordel werd aangelegd over de Amstel en aan het IJ kwamen de drie oostelijke haveneilanden Kattenburg, Wittenburg, Oostenburg.

De eerste woonwijken buiten de Singelgracht ontstonden naar aanleiding van het uitbreidingsplan Kalff in 1877, gevolgd door een tweede ring na annexatie van grote delen van de gemeenten Nieuwer-Amstel en Sloten in 1896. De 20ste-eeuwse groei van de stad valt uiteen in vier fasen. Tussen 1915 en 1940 werd in Noord, Oost, Zuid en West de Gordel 20-40 gebouwd. Deze wordt gevolgd door de naoorlogse tuinsteden in West, Buitenveldert en Noord, en in de jaren zestig en zeventig door het volbouwen van de Bijlmermeerpolder. Met IJburg borduurt de stad begin 21ste eeuw weer voort op het concept van vier eeuwen tevoren, het creëren van stedelijk areaal in en aan het IJ. Daarnaast wordt door de bouw van woningen binnen het bestaande stedelijk gebied ingezet op verdichting van de stad.

3.3 Historisch-topografische inventarisatie

Plangebied Kolenkitbuurt en Laan van Spartaan wordt ruwweg begrensd door Ring A10, de Haarlemmerweg, Einsteinweg en Jan van Galenstraat. In historisch opzicht behoort het plangebied tot de Sloterbinnen- en Middelveldse Gecombineerde Polders, en voor een klein deel tot de Sloterdijkmermeerpolder. Voor de historisch-topografische analyse van dit gebied zijn verschillende historische kaarten gebruikt, waaronder de kaart van het Hoogheemraadschap van het Amstel-, Gooi- en Vechtgebied (1540), Cornelis Koel (1675), Gerrit Drogenham (ca. 1700), de Topografisch Militaire Kaart (1854) en de kaart van Publieke Werken (1929).

2 Het plangebied (rood omlijnd) op de kaart van het Hoogheemraadschap van het Amstel-, Gooi- en Vechtgebied, 1540 (Archief Waternet).

3.3.1 Ontwikkeling van het veenlandschap

Tot in de 20ste eeuw maakte het plangebied deel uit van het veenweidelandschap rondom Amsterdam. Dit landschap was in belangrijke mate tot stand gekomen tijdens de ontginning van het Hollandse veengebied. In de 11de/12de eeuw trokken de eerste ontginningsboeren het plaatselijke veenlandschap in, en werd het plangebied geschikt gemaakt voor bewoning en landbouw.⁶ Vanuit de bestaande veenstromen, zoals de Slochter – de voorloper van het Slotermeer – werden loodrecht op de natuurlijke verhogingen in het landschap sloten gegraven,

⁶ Stol 1993, 29; Borger 1987, 16-17

zodat het veen kon ontwateren en vruchtbaar akkerland ontstond.⁷ Dit proces verliep volgens het recht van vrije opstrek, waarbij de lengte van de kavel niet vooraf was vastgesteld, maar werd bepaald door natuurlijke barrières of door aanspraak van anderen op reeds ontgonnen gebieden. Het recht van vrije opstrek resulteerde in zeer lange percelen, ook wel weren genoemd. Aan de uiteindes ervan werd vaak een veendijk en een dwarsloot aangelegd, die de landerijen moest beschermen tegen water uit onontgonnen gebied en vaak als basis dienden voor nieuwe ontginningen.

Doordat de ontwatering van het veen gepaard ging met bodemklink, kwamen de kavels jaar na jaar lager te liggen en werden deze natter. Een dergelijke bodem is niet geschikt als akkerland, waardoor de ontginningsboeren telkens gedwongen waren om nieuw veen in cultuur te brengen en hun boerderijen te verplaatsen.⁸ Nederzettingen uit de vroege ontginningsperiode kenmerken zich daarom door een vrij diffuse spreiding van verhoogde huisplaatsen (terpen). Met het verdwijnen van de laatste geschikte akkergronden omstreeks 1300 werden deze oudste nederzettingen verlaten en hergroepeerden de bewoners zich in lintdorpen langs de achterkaden, die tevens als de belangrijkste landwegen dienden. Op 17de- en 18de-eeuwse kaarten zijn overblijfselen van dergelijke lintbebouwing te zien langs de Notweg, die was voortgekomen uit een ontginningskade (afb. 3 en 4).⁹

3.3.2 Waterhuishouding

Het proces van bodemdaling dat door de ontginning van het veengebied op gang was gebracht zorgde voor een toenemende invloed van de zee en getijdenwerking op het land. Regelmatig gingen landerijen verloren aan overstromingen en erosie. Op deze manier ontstond in de late 12de eeuw het Sloterdijkmeer door oeverafslag van het veenriviervlakte de Slochter. Het meer ontwikkelde zich tijdens de middeleeuwen tot de voornaamste vaarroute tussen Sloten en Sloterdijk, en was tevens belangrijk voor de visvangst. Tegen de 17de eeuw kwam het ondiepe Slotermeer echter steeds vaker droog te liggen, terwijl de haven van Sloterdijk langzaam verzandde. Vanwege het teruggelopen belang van het meer werd het in 1644 bedijkt en drooggemalen om te dienen als weidegrond. Door de polder werd de Waagenweg, later Sloterdijkmeerweg of Middeweg, aangelegd om de verbinding tussen Sloterdijk en Sloten te behouden. Via de Sloterdijkmeerweg werd een verbinding gemaakt met de Haarlemmerweg ten noorden van het plangebied.¹⁰ Met de aanleg van de Sloterplas in de 20ste eeuw kwam het gebied voor een groot deel weer onder water te staan.

Een ander gevolg van de continue bodemdaling was dat de natuurlijke afwatering van de landerijen rond het Sloterdijkmeer steeds minder soepel verliep. Om de toenemende wateroverlast het hoofd te kunnen bieden, verenigden de landeigenaren organiseerden de landeigenaren zich daarom in polderorganisaties. In 1569 het octrooi aangevraagd voor van de Sloterbinnenpolder, waarmee men toestemming kreeg voor de bouw van watermolens. In 1673 ging het bestuur samenwerken met de naburige polder, en ontstonden de Sloterbinnen- en Middelveldse Gecombineerde Polders.¹¹

⁷ De Bont 2009, 560

⁸ Stol 1993, 29; Borger 1987, 16-17.

⁹ De Bont 2009, 577

¹⁰ Jansen 1963, 287-288

¹¹ Heijdra 2004, 15-16

3.3.3 Buitengebied

Sinds de ontginningsperiode viel het plangebied onder het bestuur van Sloten, Sloterdijk, Osdorp en de Vrije Geer, maar vanaf 1529 voegde Amsterdam deze zogenaamde ambachtsheerlijkheden toe aan haar grondgebied. Bepalend in de ontwikkeling van het gebied was de drooglegging van het Sloterdijkmeer, en vooral de aanleg van de Haarlemmertrekvaart in de jaren 1631-1632, eeuwenlang de belangrijkste verbinding tussen Amsterdam en Haarlem. De vaart voor trekschuiten kreeg een breedte van 18,8 m en een diepte van 1,9 m, en was aan de zuidzijde voorzien van een 12,5 m breed trekpad annex wagenweg. Weer ten zuiden hiervan lag een scheisloot (3,1 m breed), die diende voor de afwatering van de weg en voor afscheiding van de aangelegene percelen.¹² Langs de nieuw aangelegde Sloterdijkmeerweg en de daarop aansluitende Haarlemmerweg verschenen niet alleen boerderijen, maar ook enkele luxe zomerverblijven van gegoede Amsterdammers.¹³ De gebouwen worden op kaarten uit deze periode niet bij naam genoemd (afb. 3, 4), maar een aantal van de historische boerderijen en buitenplaatsen die tot halverwege de 20ste eeuw langs de Sloterdijkmeerweg hadden een geschiedenis die teruggaat tot vóór de 19de eeuw.

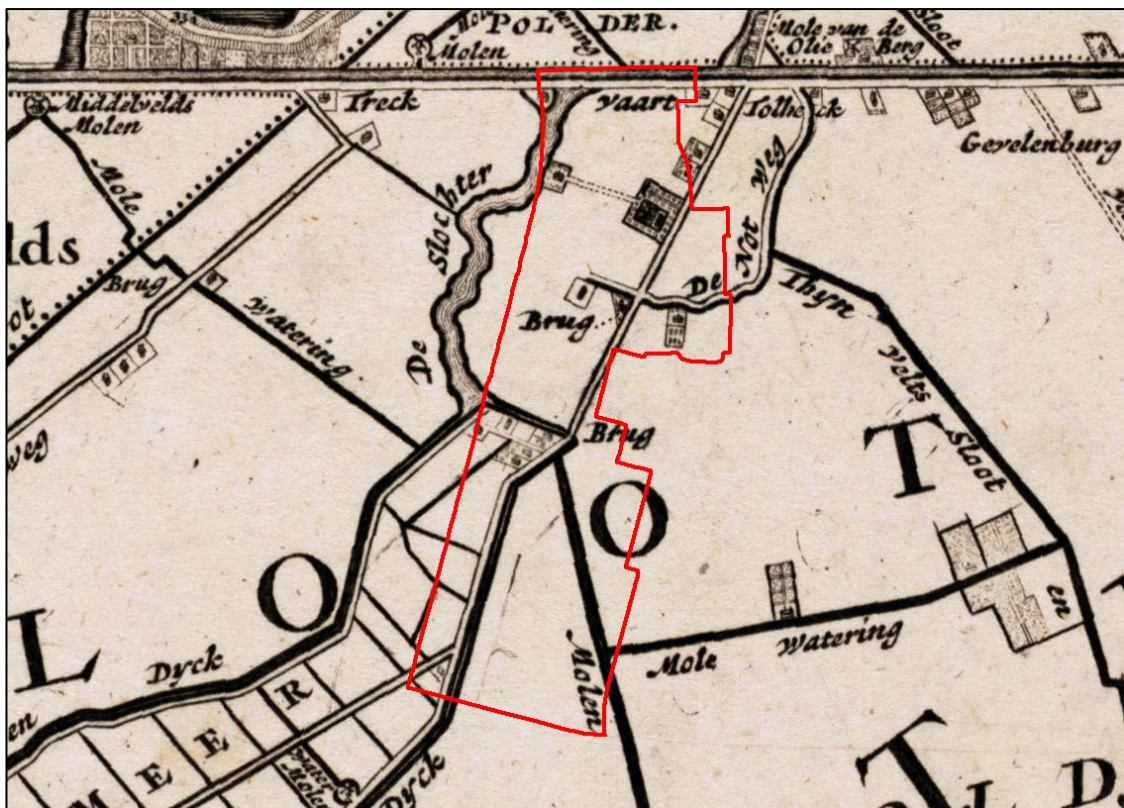
3 Het plangebied (rood omlijnd) op de kaart van Sloten en het Middelveld door Cornelis Koel, 1675 (SAA).

¹² Abrahamse e.a. 2010, 27-28

¹³ Bertram 2005

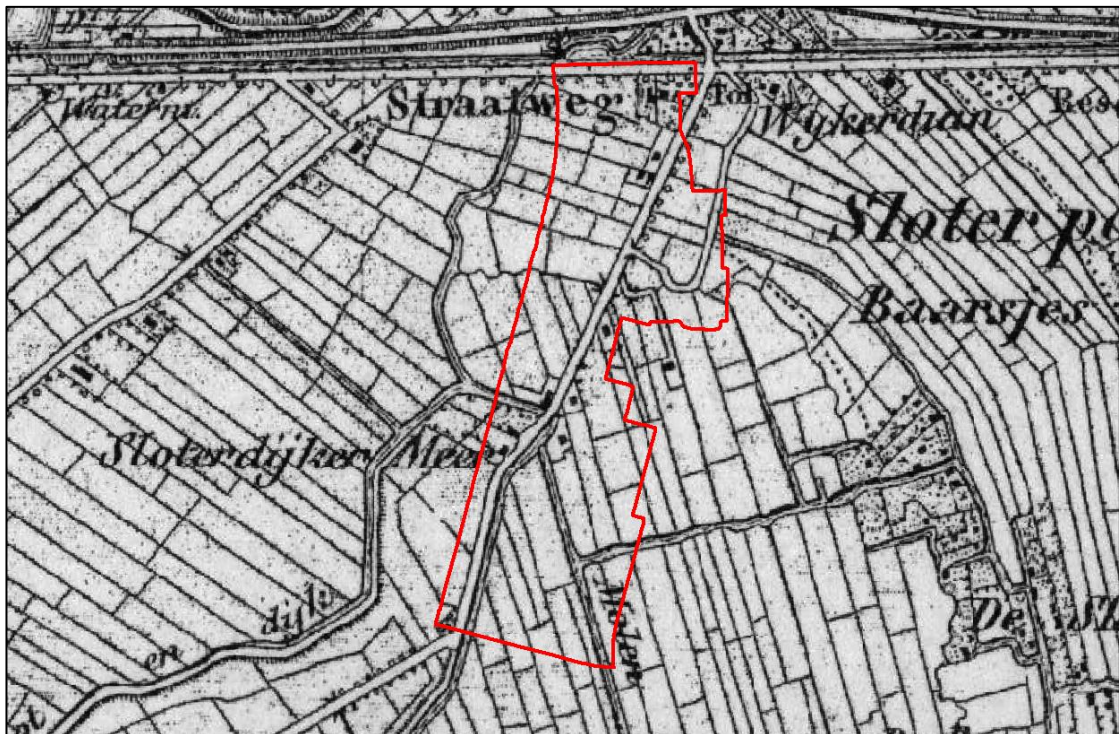
3.3.4 Verstedelijking

Tot halverwege de 20ste eeuw behield het plangebied een landelijk karakter. De enige grote ontwikkeling was de realisatie van de Ringspoorbaan in het begin van de 20ste eeuw, waartoe een spoordijk langs de westelijke begrenzing van het plangebied werd aangelegd (vgl. afb. 5, 6). Na de Tweede Wereldoorlog onderging het plangebied een grotere transformatie, met de aanleg van de westelijke tuinsteden van Amsterdam (Slotermeer, Slotervaart, Overtoomse Veld, Geuzenveld en Osdorp). Alle aanwezige bebouwing werd afgebroken en het polderland werd opgehoogd tot stadspeil. Het benodigde ophogingszand werd gewonnen uit de Sloterdijkermeerpolder, die daartoe tot een diepte van 35 m werd uitgegraven en als Slotermeer een plek kreeg in de nieuwe stadsuitbreiding.¹⁴ Op de bouwrijp gemaakte grond werd in de jaren 1950 een nieuwe woonwijk aangelegd, die bekend kwam te staan als de Kolenkitbuurt. In de jaren 2000 is begonnen aan de grootschalige vernieuwing van de Kolenkitbuurt, waartoe een deel van de bebouwing uit de jaren 50 is afgebroken en vervangen door moderne woonblokken (afb. 7).

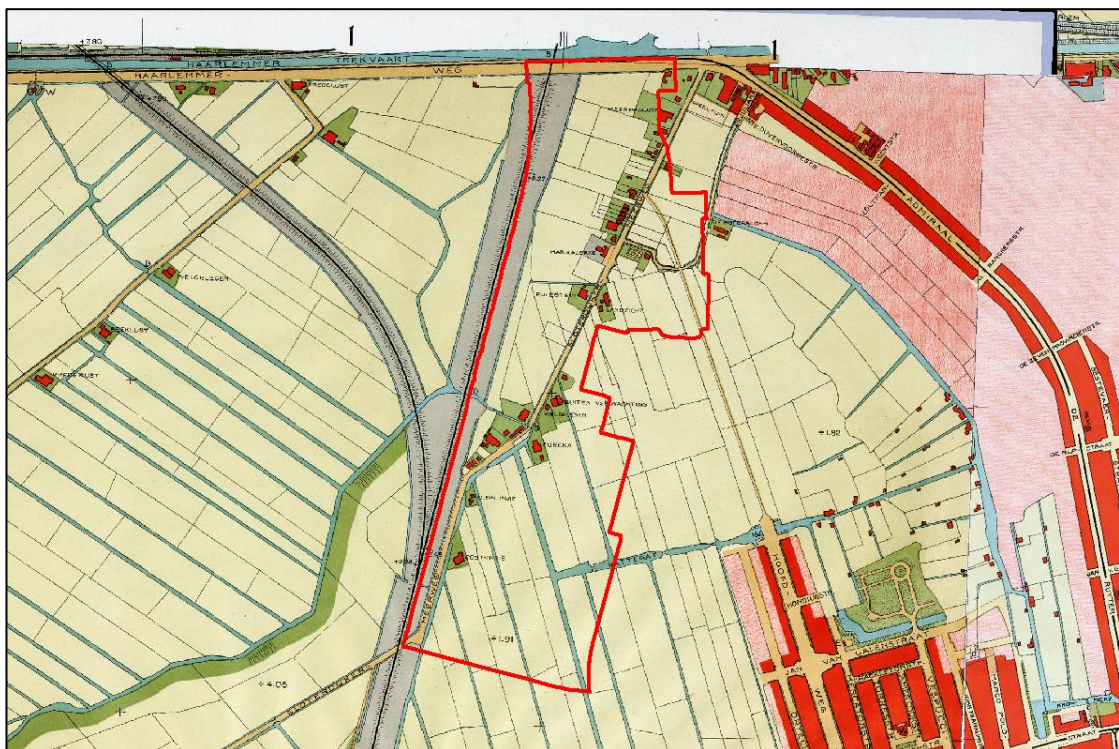

4 De buurt langs de St. Anthonisdijk op de kaart van Drogenham, ca. 1700 (SAA).

¹⁴ Kruizinga 2002, 1012

5 Het plangebied (rood omlijnd) op de Topografisch Militaire Kaart, 1854 (SAA).

6 Het plangebied (rood omlijnd) op de kaart van Publieke Werken, 1929 (SAA).

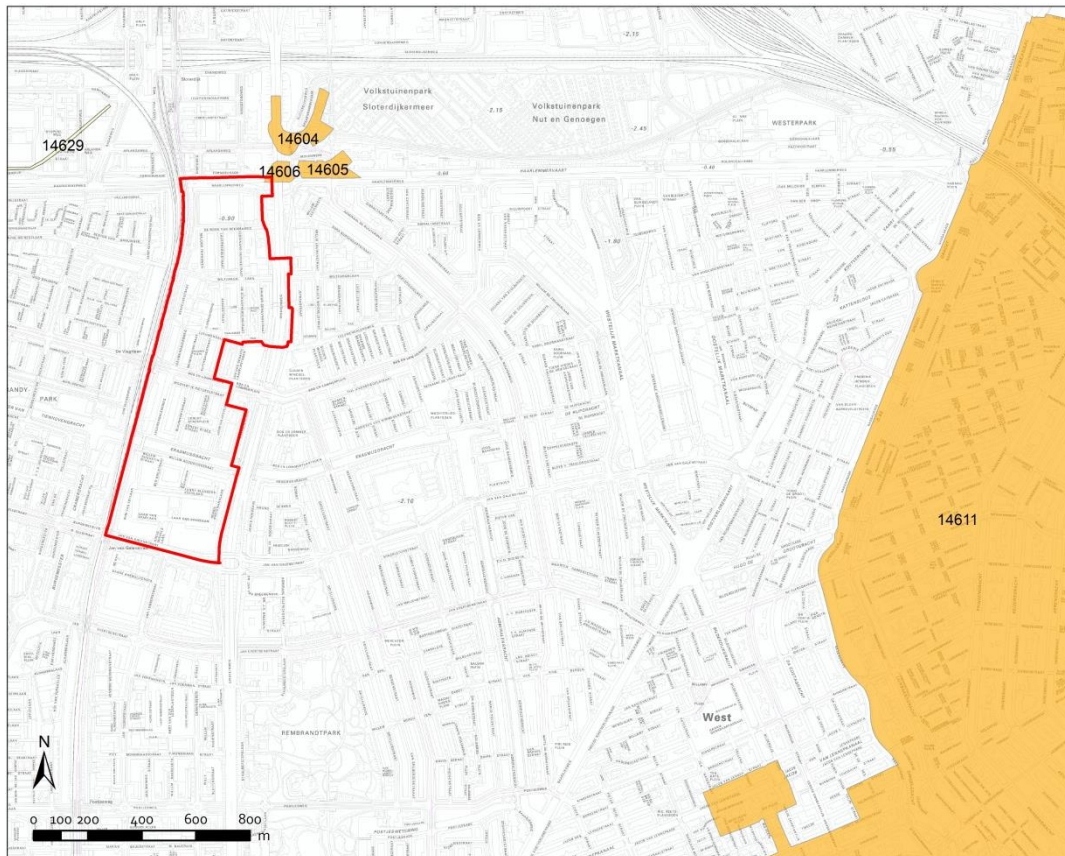

7 Het plangebied (rood omlijnd) op een luchtfoto uit 2015.

3.4 Archeologische inventarisatie van het plangebied

3.4.1 Archeologische Monumentenkaart

Binnen het plangebied zijn volgens de Archeologische Monumentenkaart (AMK) van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed geen archeologische monumenten aangewezen. Wel heeft het gebied een kleine overlap met een gebied van hoge archeologische verwachtingswaarde (het voormalige dorp Sloterdijk; AMK-nr. 14606). De Informatiekaart Landschap en Cultuurhistorie van de Provincie Noord-Holland komt overeen met het AMK-kaartbeeld. De verwachtingen op deze kaarten zijn algemeen van aard en dienen in het geval van planvorming nader te worden uitgewerkt. Een inhoudelijke en ruimtelijke specificatie van de archeologische verwachtingen volgt in hoofdstuk 4.

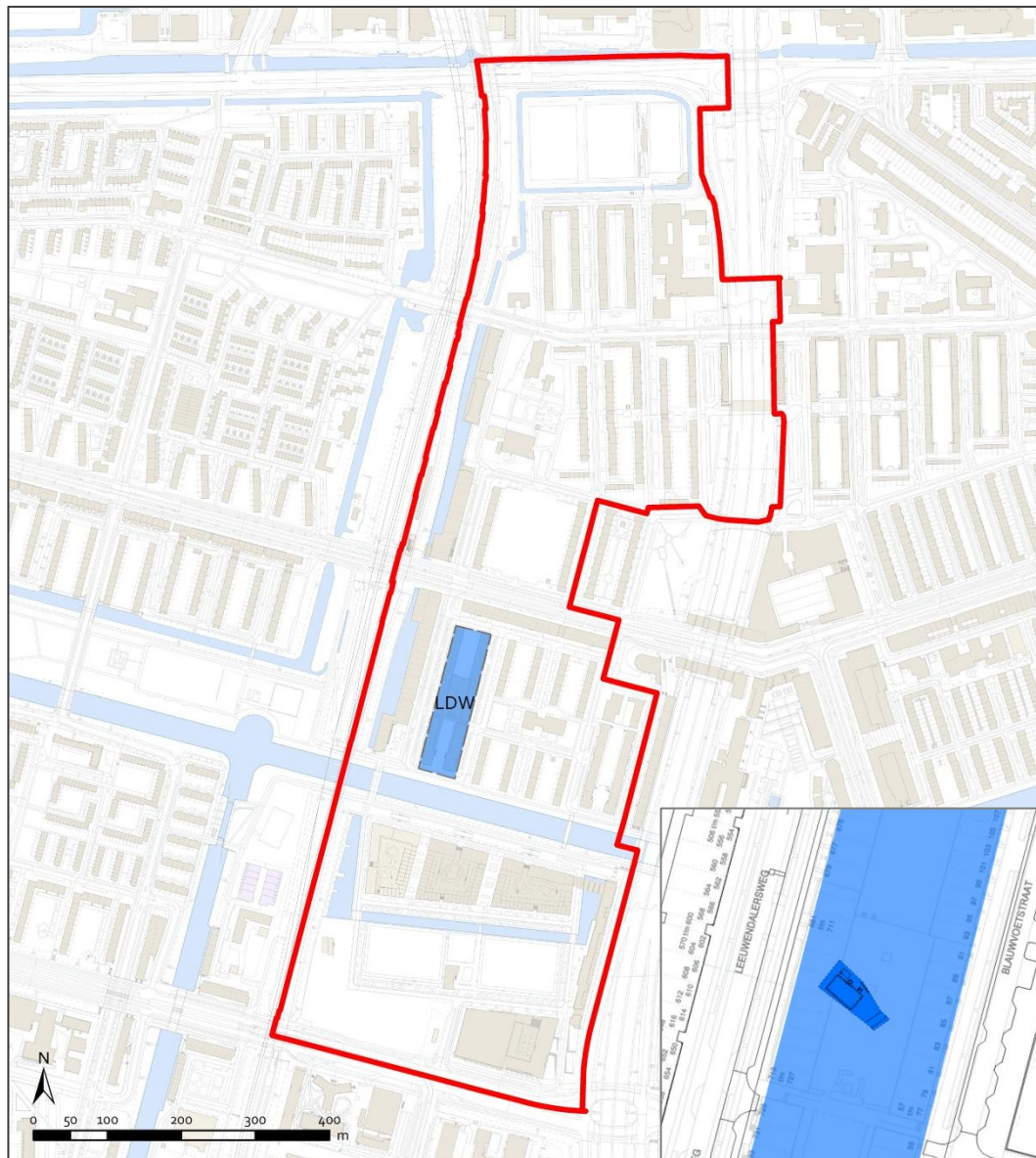
8 Het plangebied (rood omlijnd) op de Archeologische Monumenten Kaart (AMK, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed).

3.4.2 Vindplaatsen

Binnen het plangebied is tot op heden één archeologisch veldonderzoek uitgevoerd, in de bouwput Kolenkit Zuidelijk Veld Fase 1 (vindplaats LDW, 2009) (afb. 9). Het onderzoek biedt een inzicht in de aard en kwaliteit van de archeologische resten die elders in het plangebied te verwachten zijn. De natuurlijke ondergrond bleek ter plaatse te bestaan uit rietveen met een licht golvend oppervlak dat op gemiddeld 3,90 m - NAP lag. Vanaf het veenniveau was het terrein opgehoogd met klei tot ca. 2 m - NAP. Op basis van de stratigrafische relatie met de aanwezige bouwsporen is deze ophoging in de zeventiende eeuw gedateerd. In de jaren 60 van de twintigste eeuw volgde weer een ophoging, nu met ruim 2,5 m zand tot ca. 0,50 m + NAP.

Tot de oudste bebouwingsfase in de 17de eeuw of begin 18de eeuw behoorde een goed geconserveerde rechthoekige structuur van anderhalfsteens muurwerk, gefundeerd op langshout (afb. 10). De bouwwijze en inrichting wijzen op een gebruik van het gebouw als schuur of stal. De ondergrond binnen het gebouw bestond uit een afwijkende zandige kleivulling die vermengd was met huishoudelijk aardewerkafval uit de gehele 18de eeuw.¹⁵

¹⁵ Gawronski & Jayasena 2010

9 Het plangebied (rood omlijnd) en de vindplaats LDW (blauw) met de locatie van de 17de/18de-eeuwse structuur

3.4.3 Bodemopbouw

Het maaiveld van de Sloter Binnen- en Middelveldse Gecombineerde Polders lag voorafgaand aan de verstedelijking op ca. 1,7 m - NAP,¹⁶ en is uitgaande van de huidige maaiveldhoogte (gemiddeld 0,3 m + NAP) afgedekt door een ophogingspakket van ca. 2 m. Dit komt goed overeen met de hoogte van het archeologisch niveau op van vindplaats LDW (3.4.2). Het maaiveld van de Sloterdijkermeerpolder lag oorspronkelijk dieper, op 2,1 m - NAP¹⁷, wat betekent dat het

¹⁶ Dinoloket boringen B25Bo868, B25Bo869

¹⁷ AHN; Kaart van Publieke Werken 1936

ophogingspakket hier een dikte heeft van ca. 2,5 m. Voor beide gebieden geldt dat het oorspronkelijke maaiveld kan zijn aangetast bij recent grondverzet.

3.5 Conclusie: verwachtingsmodel

Op basis van de historisch-topografische inventarisatie zijn binnen het plangebied materiële overblijfselen te verwachten die samenhangen met bewoning vanaf de 12de eeuw. Een hoge verwachting geldt voor de belangrijkste infrastructurele assen, de Sloterdijkmeerweg, Haarlemmertrekvaart en Notweg, waar geconcentreerde bewoningssporen kunnen voorkomen. Deze verwachting wordt ondersteund door een archeologische vindplaats in het midden van het plangebied. Binnen grote delen van het plangebied dient echter rekening te worden gehouden met recente verstoringen door de aanleg van het verhoogde wegennet, grachten en grootschalige sloop/nieuwbouw in het kader van de vernieuwing van de Kolenkitbuurt.

4 Archeologische verwachtingskaart

Op basis van de historisch-topografische inventarisatie (hoofdstuk 3) zijn binnen het plangebied Kolenkitbuurt en Laan van Spartaan materiële overblijfselen te verwachten die samenhangen met de plaatselijke bewoningsgeschiedenis vanaf de 12de eeuw. Dit leidt tot een verwachtingskaart voor het plangebied met zes zones. Een hoge verwachting duidt op een dichtere verspreiding van archeologische resten met een sterke onderlinge samenhang. In zones met een lage verwachting hebben de sporen een lagere trefkans en/of betreffen deze vooral losse vondsten.

A. Sloterbinnen en Middelveldse Gecombineerde Polders

Verwachting: laag

Hier kunnen archeologische resten voorkomen die verband houden met bewoning en landgebruik vanaf de 11de tot in de 20ste eeuw, zoals sloten en losse vondsten. Ook kunnen huisplaatsen uit de ontginningsperiode aanwezig zijn, maar deze kennen een lage trefkans.

B. Sloterdijkmeerpolder

Verwachting: laag

In de bodem van het in de 17de eeuw voor het eerst drooggemalen Sloterdijkmeer kunnen verspreide resten aanwezig zijn van landgebruik, sloten en losse vondsten.

C. Haarlemmertrekvaart

Verwachting: laag

In de Haarlemmertrekvaart (1631) kunnen losse voorwerpen voorkomen die te water zijn geraakt en in de waterbodem zijn verzonken. Dichte concentraties kunnen voorkomen op locaties waar veel activiteit op de kant plaats vond, zoals in de buurt van molens en bewoonde gebieden.

D. Bewoningszone langs de Notweg

Verwachting: hoog

Binnen een 75-meter zone langs de zuidelijke zijde van deze middeleeuwse veendijk kunnen sporen van bewoning vanaf de ontginningsperiode voorkomen, waaronder met name resten van 17de/18de-eeuwse boerderijen. Ter plekke kunnen ophogingslagen, diverse erfafscheidingen, houten en bakstenen funderingen, water- en beerputten met huishoudelijk afval en losse vondsten in de bodem aanwezig zijn.

E. Bewoningszone langs de Sloterdijkmeerweg

Verwachting: hoog

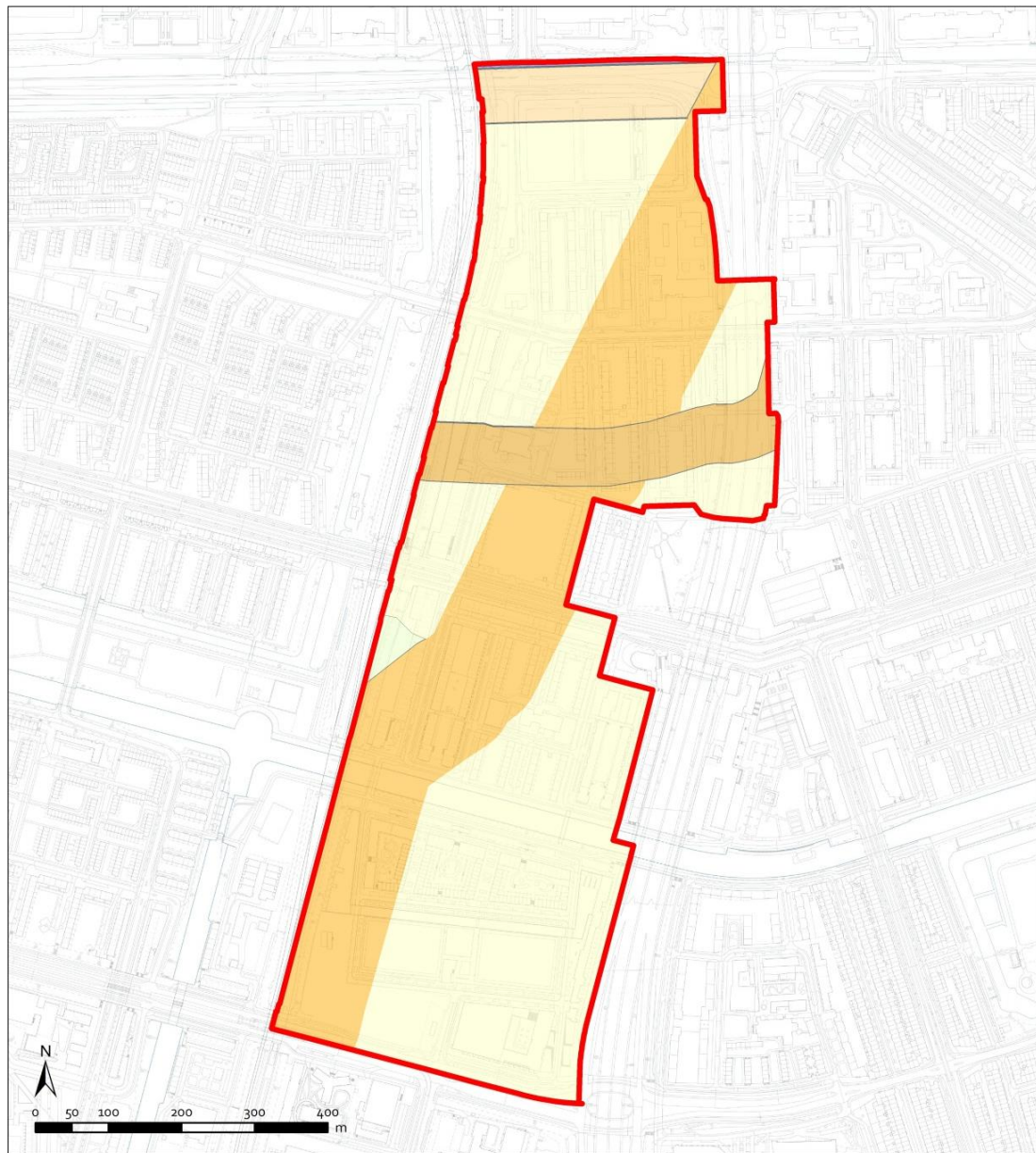
Binnen een 75-meter zone langs deze 17de-eeuwse landweg kunnen sporen van 17de-/18de-eeuwse boerderijen voorkomen. Deze betreffen onder meer ophogingslagen, diverse erfafscheidingen, houten en bakstenen funderingen, water- en beerputten met huishoudelijk afval en losse vondsten.

F. Bewoningszone langs de Haarlemmertrekvaart

Verwachting: hoog

Betreft een 75-meter zone met resten van boerderijen en landhuizen langs de 17de-eeuwse Haarlemmertrekvaart. De verwachting komt overeen met zone D.

 Gemeente
 Amsterdam

Plangebied Kolenkitbuurt en Laan van Spartaan
Archeologische verwachtingskaart

 Plangebied

 A. Sloterbinnen- en Middelveldse Gecombineerde Polder

 B. Sloterdijkmeerpolder

 C. Haarlemmertrekvaart

 D. Bewoning langs de Notweg

 E. Bewoning langs de Sloterdijkmeerweg

 F. Bewoning langs de Haarlemmertrekvaart

5 Archeologische beleidskaart

De archeologische beleidskaart van het plangebied Kolenkitbuurt en Laan van Spartaan is bedoeld als een ruimtelijk schema van de maatregelen die nodig zijn voor de zorg voor het archeologisch erfgoed binnen bepaalde zones of locaties in het plangebied. De verwachtingen worden gekoppeld aan de huidige toestand van het terrein, reeds opgegraven locaties en mogelijk opgetreden bodemverstoringen. De clustering van de verwachtingszones resulteert in een beleidskaart met daarop drie zones met bijbehorende specifieke beleidsmaatregel (Appendix: beleidsvarianten, stroomschema).

Beleidsvariant 5

Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 500 m² of ondieper dan 2 m onder maaiveld.

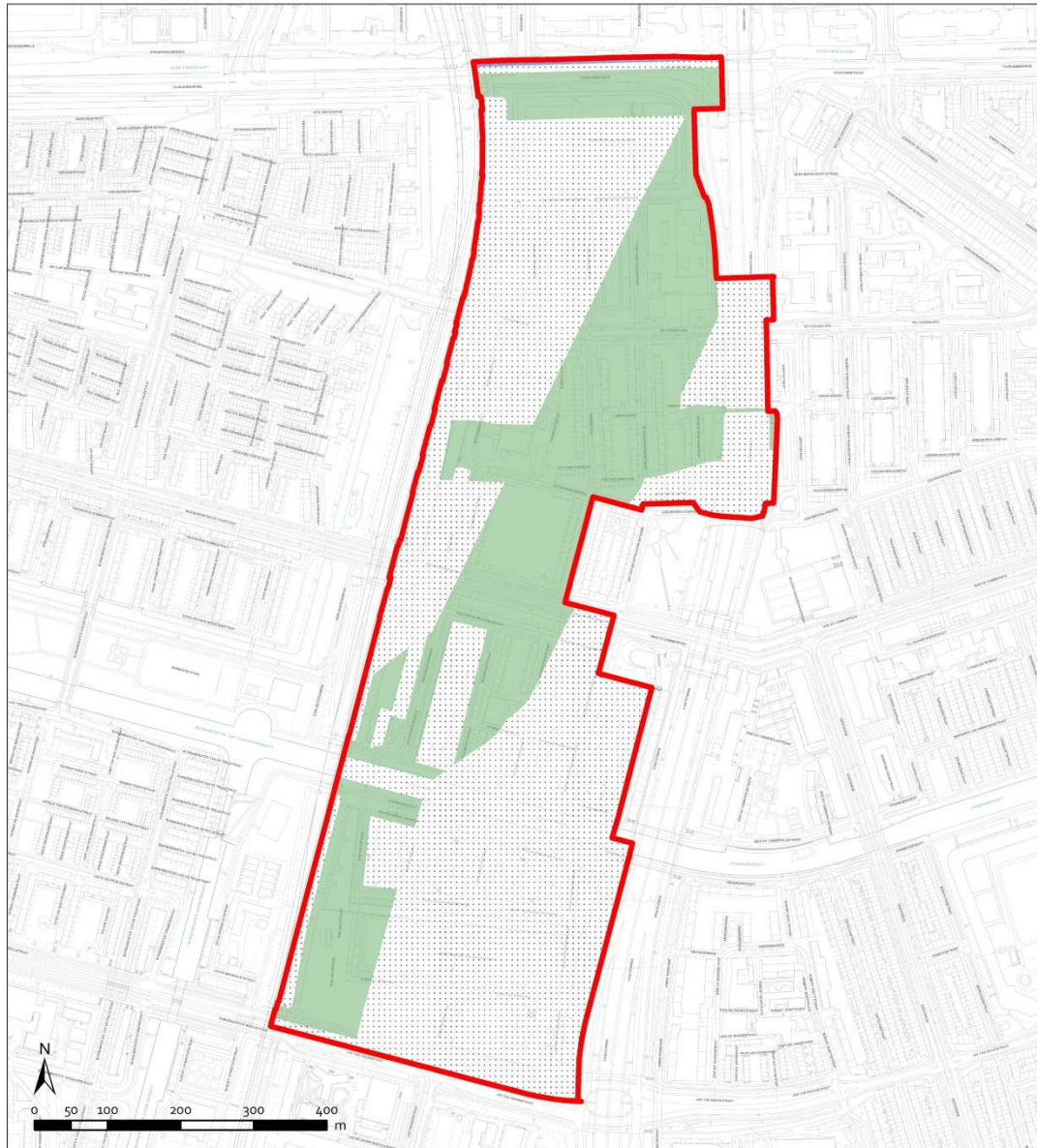
Beleidsvariant 9b

Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij ingrepen in de waterbodem kleiner dan 10.000 m².

Beleidsvariant 11

Voor deze zone geldt uitzondering van archeologisch vervolgonderzoek bij alle bodemingrepen.

Voor het gehele plangebied geldt conform de Erfgoedwet een meldingsplicht. Indien tijdens de uitvoering van bouwwerkzaamheden vondsten worden gedaan waarvan redelijkerwijs kan worden vermoed dat deze van archeologische waarde zijn, wordt dit aan Monumenten en Archeologie, Gemeente Amsterdam gemeld zodat in overleg met de opdrachtgever maatregelen getroffen worden tot documentatie en berging van de vondsten.

 Gemeente
 Amsterdam

 Plangebied

 Beleids categorie 5

 Beleids categorie gb

 Beleids categorie 11

Plangebied Kolenkitbuurt en Laan van Spartaan
Archeologisch beleid

6 Conclusie

Het voorliggende bureauonderzoek naar archeologische waarden is uitgevoerd voor bestemmingsplan Kolenkitbuurt en Laan van Spartaan. Hiervoor gelden drie archeologische beleidszones.

Voor de eerste zone geldt een uitzondering van archeologisch onderzoek bij bodemingrepen kleiner dan 500 m² of ondieper dan 2 m onder maaiveld.

Voor de tweede zone geldt een uitzondering van archeologisch onderzoek bij ingrepen in de waterbodem kleiner dan 10.000 m².

Voor de derde zone geldt vrijstelling van archeologisch onderzoek bij alle bodemingrepen, ongeacht de omvang of de diepte.

Voor het gehele plangebied geldt conform de Erfgoedwet een meldingsplicht. Indien tijdens de uitvoering van bouwwerkzaamheden vondsten worden gedaan waarvan redelijkerwijs kan worden vermoed dat deze van archeologische waarde zijn, wordt dit aan Monumenten en Archeologie, Gemeente Amsterdam gemeld zodat in overleg met de opdrachtgever maatregelen getroffen worden tot documentatie en berging van de vondsten.

7 Bronnen

Digitale bronnen

Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN2), 50 cm maaiveld gridproduct, shaded relief. Geodan/ Esri Nederland

Data en Informatie van de Nederlandse Ondergrond (DINOloket) TNO, Geologische Dienst Nederland: <https://www.dinoloket.nl/>

ARCHIS: Archeologisch Informatiesysteem: <http://www.archis.nl/archisii/html/index.html>

CHW: Cultuurhistorische Waardenkaart provincie Noord-Holland: <http://chw.noord-holland.nl/>

DINOloket: Ondergrondgegevens bekijken en aanvragen: <http://www.dinoloket.nl/>

SAA: Stadsarchief Amsterdam: <http://beeldbank.amsterdam.nl/>

Literatuur

Bertram, C., 2005: *Noord-Hollands Arcadia*, Alphen aan den Rijn

Bont, C. de, 2004: *Homines Manentes apud Amestelledamme. Een historische geografie van Amsterdam en omgeving in de middeleeuwen (800-1500)*, Alterra Wageningen.

Bont, C. de, 2009: *Vergeten land: ontginning, bewoning en waterbeheer in de westnederlandse veengebieden (800-1350)*, Alterra Wageningen.

Borger, G.J., 1987: Ontgonnen, bedijkt, bebouwd. De agrarische voorgeschiedenis van het stedelijk gebied, in: W.F. Heinemeijer, M.F. Wagenaar, *Amsterdam in kaarten. Verandering van de stad in vier eeuwen cartografie*, Antwerpen.

Gawronski, J., R. Jayasena, 2010: *Zeis onder het maaiveld. Archeologische Begeleiding Kolenkit Zuidelijk Veld Fase 1 (2009)*, Amsterdam

Heijdra, T., 2004: *Bos en Lommer en De Baarsjes. De geschiedenis van Amsterdam-West*, René de Milliano Alkmaar

Jansen, L., 1963: De voorgeschiedenis van Slotermeer, *Ons Amsterdam* 15, 1963, 283-288

Kruizinga, J., 2002: *Het XYZ van Amsterdam*, Amsterdam publishers.

Monumenten en Archeologie, 2016: *Jaarplan 2016*, Amsterdam.

Provincie Noord-Holland, 2010: *Leidraad Landschap & Cultuurhistorie*, Haarlem.

Stol, T., 1993: *Wassend water, dalend land. Geschiedenis van Nederland en het water*, Utrecht/ Antwerpen.

Appendix I: beleidsvarianten en stroomschema

Het archeologisch beleid wordt als maatwerk voor een bepaald plangebied in Amsterdam vastgesteld aan de hand van elf varianten, die een afweging bieden op basis van de aard van de verwachting in combinatie met de specifieke (oppervlakte/diepte) bodemingreep.

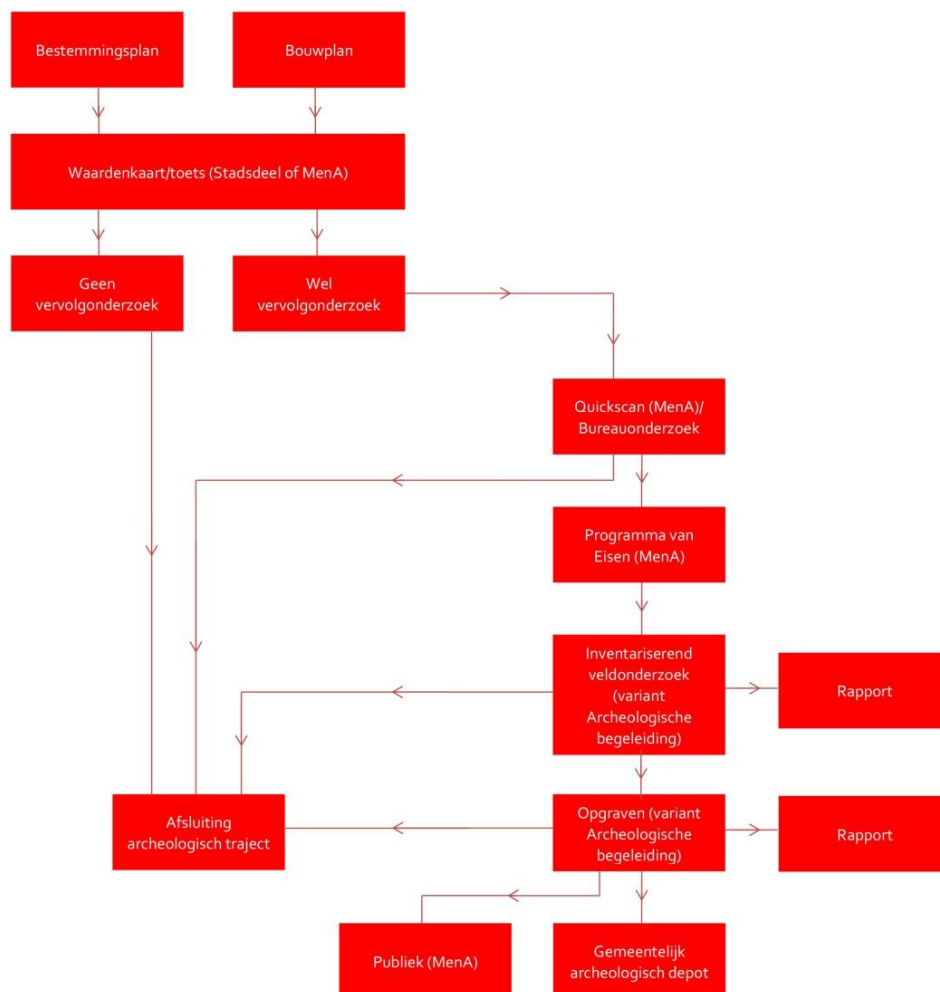
- 1: Gebieden met bekende archeologische waarden. Aangezien hier met zekerheid archeologische overblijfselen aanwezig zijn, is bij elke ingreep in de (water)bodem, ongeacht het oppervlak of de diepte, archeologisch onderzoek noodzakelijk.
- 2: Bebouwde gebieden met een hoge archeologische verwachting binnen het historische centrum van Amsterdam (tot en met de Vierde Uitleg: binnen de Singelgracht). Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 50 m² of minder dan 0,5 m onder maaiveld.
- 3: Gebieden met een hoge archeologische verwachting langs nog aanwezige historisch infrastructurele assen / in een historische woonkern buiten het historische centrum van Amsterdam. Deze gebieden zijn onbebouwd of de bebouwing dateert van vóór de 19de eeuw. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 100 m² of minder dan 0,5 m onder maaiveld.
- 4: Gebieden met een hoge archeologische verwachting buiten het historische centrum van Amsterdam, waarvan de huidige bebouwing dateert uit de late 19de eeuw. De verwachte resten hebben een dichte spreiding. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 100 m² of ondieper dan de 19de-eeuwse ophogingen.
- 5: Gebieden met een hoge archeologische verwachting buiten het historische centrum van Amsterdam, waarvan de huidige bebouwing dateert uit de late 19de of 20ste eeuw. Indien de bebouwing dateert uit de 19de eeuw hebben de verwachte resten een wijdere spreiding. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 500 m² of ondieper dan de 19de- en 20ste-eeuwse ophogingen.
- 6: Onbebouwde gebieden met een lage archeologische verwachting in de landelijke periferie van Amsterdam. Hier liggen archeologische vondsten dicht aan het oppervlak, zodat relevante archeologische lagen kunnen zijn opgenomen in de bouwvoor. De bouwvoor heeft gemiddeld een diepte van 0,3 – 0,5 m waaronder een eerste sporenvlak zichtbaar wordt. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 10.000 m² of minder dan 0,5 m onder maaiveld.
- 7: Bebouwde gebieden met een lage archeologische verwachting binnen het historische centrum van Amsterdam (tot en met de Vierde Uitleg: binnen de Singelgracht). De bebouwing dateert uit het einde van de 19de en de 20ste eeuw. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 10.000 m² of ondieper dan de 19de en 20ste eeuwse ophogingen.
- 8: Terreinen met een hoge archeologische verwachting die als vaarweg in gebruik zijn binnen het historische centrum van Amsterdam (tot en met de Vierde Uitleg: binnen de Singelgracht). Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij ingrepen in de waterbodem kleiner dan 500 m².
- 9: Gebieden met een lage archeologische verwachting die als vaarweg in gebruik zijn of waren binnen en buiten het historische centrum van Amsterdam. Uitzondering van archeologisch

veldonderzoek geldt bij ingrepen in de (voormalige) waterbodem binnen het historisch centrum kleiner dan 2.500 m² (9a) en buiten het historisch centrum kleiner dan 10.000 m² (9b).

- 10: Gebieden met een lage archeologische verwachting die onder water liggen, of die onder water gelegen hebben en ingepolderd zijn of opgespoten zijn. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij ingrepen kleiner dan 10.000 m² of in de oorspronkelijke waterbodem of in het oorspronkelijke maaiveld.

- 11: Gebieden zonder archeologische overblijfselen omdat hier al archeologisch onderzoek of grootschalig grondverzet heeft plaatsgevonden voor bijv. zware funderingen, kelders, tunnels e.d. en gebieden in de voormalige landelijke periferie van Amsterdam buiten de Singelgracht met een lage archeologische verwachting die bovendien opgehoogd, onderheid en bebouwd zijn aan het einde van de 19de en in de 20ste eeuw. Hier geldt een vrijstelling van archeologisch onderzoek. Gebieden waar al archeologisch onderzoek heeft plaatsgevonden zijn wel indirect van belang voor archeologische planning omdat ze aanwijzingen geven voor de eventuele aanwezigheid van archeologische resten in omliggende gebieden.

Voor de beleidsvarianten, 4, 5 en 7 tot en met 10 geldt dat het dieptecriterium op de uiteindelijke beleidskaart nader wordt gespecificeerd.

Stroomschema archeologie MenA

Colofon

**Archeologisch bureauonderzoek BO 17-072
Amsterdam 2017**

Voor akkoord controle proces en waardestelling:

Prof. dr. J.H.G. Gawronski
Senior KNA-archeoloog Ma (specialisme waterbodems)
Hoofd afdeling Archeologie
Monumenten en Archeologie
Gemeente Amsterdam

Datum:	13-09-2017
Status:	2.0
Tekst:	T. Terhorst MA
Redactie:	Prof. Dr. J.H.G. Gawronski
Cartografie:	T. Terhorst MA
Vormgeving:	Monumenten en Archeologie, gemeente Amsterdam

© Monumenten en Archeologie, Gemeente Amsterdam, 2017
Postbus 10718, 1001 ES Amsterdam, 020-2514900

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op enigerlei andere wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Monumenten en Archeologie. MenA aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.